RARA IVSTINOPOLITANA • VIII

FRANČIŠKOV KOPER

OD BLAŽENEGA MONALDA DO DANES

800. obletnica smrti sv. Frančiška Asiškega (1226–2026)
Jubilejna publikacija o petih frančiškanskih družinah, umetnostni dediščini in knjižnih zakladih Kopra

KOPER • 2026

KOLOFON

NASLOV Frančiškov Koper: od blaženega Monalda do danes

JUBILEJ 800. obletnica smrti sv. Frančiška Asiškega (1226–2026)

ZBIRKA Rara iustinopolitana, št. 8

IZDAJATELJ Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper

ZANJO Luana Malec, direktorica

UREDNIKA Peter Štoka in Tedej Sušelj

KRAJ IN LETO Koper, 2026

NAKLADA 100 izvodov

TISK Luglio Editore, Trst

FINANČNA PODPORA Mestna občina Koper

BESEDILA Izvirni strokovni prispevki, zgodovinski viri in kataloški povzetki po raziskavah in objavah navedenih avtorjev.

FOTOGRAFIJE IN REPRODUKCIJE Viri in avtorstvo so navedeni ob posameznih slikah.

NASLOVNA SLIKA Transitus sv. Frančiška, nekdanja cerkev sv. Frančiška v Kopru.

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA

Vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-789.32-523.6(497.4Koper)
094:027:27-789.32-523.6(497.4Koper)

FRANČIŠKOV Koper : od blaženega Monalda do danes : 800. obletnica smrti sv. Frančiška Asiškega (1226-2026) : jubilejna publikacija o petih frančiškanskih družinah, umetnostni dediščini in knjižnih zakladih Kopra / urednika Peter Štoka in Tedej Sušelj. - Koper : Osrednja knjižnica Srečka Vilharja, 2026. - (Rara iustinopolitana ; št. 8)

ISBN 978-961-7157-25-3
COBISS.SI-ID 302822403

KAZALO

Beseda direktorice — Luana Malec 4

Iz knjig v mesto: uvodnik — Peter Štoka in Tedej Sušelj 5

Hvalnica stvarstva (Sončna pesem) — prev. Miran Špelič 6

I FRANČIŠKOVE DRUŽINE V KOPRU

Samostan sv. Frančiška — Naldini, Bonin, Maračić, Turk Marolt 8

Samostan sv. Klare — po Pavlu Naldiniju in Zdenki Bonin 10

Glagoljaški samostan sv. Gregorja — Naldini, Štefanić, Žitko 12

Samostan sv. Ane — Naldini, Manara 14

Samostan sv. Marte — Naldini in kapucinski viri 16

Blaženi Monald Koprski — po p. Hijacintu Repiču 18

II FRANČIŠEK V BESEDI, PODOBI IN KNJIGI

Kako je pel Frančišek? Kako naj pojem jaz? — Miran Špelič 20

Bonaventurovo Veliko in Malo žitje — Gregor Pobežin 21

Iz Velikega žitja — prev. Gregor Pobežin 23

Med ohranjenim in izgubljenim — Sara Turk Marolt 24

Stopinje sv. Frančiška pri sv. Ani — Diana Košir 28

III KNJIŽNI ZAKLADI FRANČIŠKOVEGA KOPRA

Frančiškova regula — Nataša Golob 34

Grški kodeks: razlaga psalmov — Bernardinello / Miliaris 36

Mammotrectus Bibliae (1476) — Milan Holc 38

Giuntovi koralni tiski — Peter Štoka 40

Izbrane dragocenosti sv. Ane in sv. Marte — Peter Štoka 41–42

Znameniti Frančiškovi bratje — Peter Štoka 43

Za sklep — Peter Štoka in Tedej Sušelj 44

Viri in literatura 45

BESEDA DIREKTORICE

Luana Malec, direktorica Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper

Osemsto let po smrti sv. Frančiška Asiškega se v Kopru oziramo na dediščino, ki je presegla samostanske zidove. Frančiškove redovne skupnosti niso soustvarjale le verskega življenja mesta, temveč tudi njegovo izobraževanje, glasbeno kulturo, umetnost in odnos do pisane besede.

Pričujoči osmi zvezek zbirke *Rara iustinopolitana* nas vodi od najstarejšega samostana sv. Frančiška prek samostanov klaris, glagoljašev in observantov do kapucinske skupnosti pri sv. Marti. V njihovih zgodbah se prepletajo različni jeziki, običaji in izročila, ki so oblikovali kulturno podobo Kopra.

Posebno mesto zavzemajo knjige. Rokopisi, prvotiski in veliki koralni tiski, danes hranjeni v različnih zbirkah, nas spominjajo na stoletja skrbnega prepisovanja, branja, petja in učenja. Naloga knjižnice ni le, da te dragocenosti hrani, temveč da jih raziskuje, povezuje in vrača v javni spomin.

Hvaležna sem avtorjem, urednikoma, redovnim skupnostim in strokovnim ustanovam, ki so prispevali k tej publikaciji. Naj bo Frančiškov Koper povabilo, da kulturno dediščino našega mesta še naprej prepoznavamo kot skupno odgovornost in živo izročilo.

IZ KNJIG V MESTO

Peter Štoka in Tedej Sušelj

Uvodna beseda urednikov ob 800. obletnici smrti sv. Frančiška Asiškega

Frančiškov Koper ni le zgodba o cerkvah in samostanih. Je zgodba o ljudeh, ki so skozi osem stoletij v mesto prinašali evangeljsko preprostost, učenost, glasbo in umetnost. V Kopru so delovale različne veje Frančiškove družine, ki so imele tukaj svoje samostane: manjši bratje pri sv. Frančišku, klarise pri sv. Klari, glagoljaški tretjeredniki pri sv. Gregorju, observanti pri sv. Ani in kapucini pri sv. Marti. Pet hiš, pet različnih oblik istega izročila.

Ob 800. obletnici smrti sv. Frančiška Asiškega (1226–2026) se vračamo v mesto, kjer so se zgodovina, duhovnost in pisana beseda nenehno srečevale. To izročilo ni enoglasno: živelo je v samostanskem koru, v šolskih sobah, pri bolniški postelji, v rokopisih in na mestnih ulicah. Prav zato ga ne moremo pripovedovati le skozi eno cerkev ali eno redovno skupnost.

Najlepši dokaz je nekdanja cerkev sv. Frančiška. V njenem prezbiteriju je danes spet vidna srednjeveška podoba svetnikovega prehoda iz zemeljskega življenja, *transitus*. Ta podoba je kot nalašč za naš jubilej: spomin na svetnika živi v mestu, ki se še vedno uči brati njegove sledi.

Pri delu z domoznansko in knjižno dediščino znova in znova ugotavljava, da se dragocene knjige zares odprejo šele takrat, ko se s knjižnih polic vrnejo med ljudi. Frančiškova regula, bizantinski grški kodeks, prvotisk *Mammotrectusa*, Giuntove koralne knjige in drugi zakladi povezujejo redovno dediščino z našim vsakdanjim delom. Knjige in kamni se dopolnjujejo: iz knjig v mesto in iz mesta znova med knjige.

Za sodelovanje se iskreno zahvaljujeva avtorjem prispevkov, direktorici Luani Malec, redovnim skupnostim, raziskovalcem in ustanovam, ki skrbijo za to dediščino. Naj knjiga govori o mestu in mesto o knjigi – dostojno, odprto in z občutkom za vse, kar nam je bilo zaupano.

HVALNICA STVARSTVA

(Sončna pesem)

Najvišji, vsemogočni, dobri Gospod,
tvoje so hvalnice, slava in čast
in vsak blagoslov;
tebi edinemu, Najvišji, pristojijo
in ni ga človeka, ki bi te bil vreden imenovati.

Hvaljen bodi, moj Gospod,
z vsem, kar si ustvaril,
zlasti z gospodom bratom Soncem,
on nam dela dan, z njim nas razsvetljuješ,
lep je tako in žari z velikim sijajem;
znamenje tebe je, Najvišji.
Hvaljen bodi, moj Gospod, po sestri Luni in zvezdah:
na nebu si jih oblikoval tako jasne, dragocene in lepe.

Hvaljen bodi, moj Gospod, po bratu Vetru
in po oblačnem in jasnem zraku in vsakem vremenu,
s katerim vse, kar si ustvaril, podpiraš.
Hvaljen bodi, moj Gospod, po sestri Vodi,
ki je zelo koristna in ponižna in dragocena in čista.
Hvaljen bodi, moj Gospod, po bratu Ognju,
s katerim razsvetljuješ noč
in je lep in vesel in krepak in ima moč.

Hvaljen bodi, moj Gospod, po sestri naši mami Zemlji,
ki nas podpira in vlada
in rodi razno sadje z živopisnim cvetjem in travo.

Hvaljen bodi, moj Gospod, po tistih,
ki odpuščajo zaradi tvoje ljubezni
in prenašajo slabosti in stiske.
Blagor tistim, ki to prenašajo mirno,
saj jih boš ti, Najvišji, sam ovenčal.

Hvaljen bodi, moj Gospod, po sestri naši telesni Smrti,
pred katero noben živ človek ne more zbežati.
Gorje tistim, ki bodo umrli v smrtnem grehu.
Blagor tistim, ki jih bo našla v tvoji presveti volji,
saj jim druga smrt ne bo nič hudega storila.

Hvalite in blagoslavljajte mojega Gospoda
in se mu zahvaljujte
in mu z veliko ponižnostjo služite.

Prva objava slovenskega prevoda: p. Miran Špelič OFM.

I FRANČIŠKOVE DRUŽINE V KOPRU

CERKEV IN SAMOSTAN SV. FRANČIŠKA

Nekdanja cerkev in samostan manjših bratov sv. Frančiška v Kopru. Prva zanesljiva pisna pričevanja segajo v sredino 13. stoletja; cerkev je danes protokolarna dvorana, nekdanji samostan pa del šolskega kompleksa.

SAMOSTAN SV. FRANČIŠKA V KOPRU

Po zgodovinskem opisu Pavla Naldinija ter raziskavah Zdenke Bonin, Antona Ljudevita Maračića in Sare Turk Marolt

Temeljni vir: Naldini, Cerkveni krajepis (1700); dopolnjeno po raziskavah navedenih avtorjev.

Pavel Naldini v *Cerkvenem krajepisu* (1700) začetke manjših bratov v Kopru postavlja pred leto 1260. Izročilo jih povezuje z obiskom sv. Antona Padovanskega v Istri okoli leta 1229, zanesljiva pisna pričevanja pa segajo v šestdeseta leta 13. stoletja. Naldini navaja tudi dovoljenje škofa Konrada iz leta 1265 za nadomestitev dotrajane cerkvice. Samostan in cerkev sv. Frančiška sta se razvila v pomembno mestno versko in intelektualno središče.

Z njim je povezan blaženi Monald Koprski (ok. 1210–1280), pravnik, frančiškan in provincialni minister, avtor slovitega dela *Summa Monaldina*. Skupnost je bila pomembna tudi zaradi šolanja, pridiganja in pastoralnega dela. Zgodovinski zapisi in nekdanje samostanske knjige pričajo o povezanosti koprskih manjših bratov z bližnjimi pristanišči, Padovo in širšim frančiškanskim svetom.

Pomemben del dediščine cerkve so srednjeveške stenske poslikave, ki jih je odkrilo in ohranilo spomeniškovarstveno delo. V prezbiteriju je posebej pomenljiva upodobitev Frančiškove smrti oziroma *transitusa*, na kateri brate ob svetnikovem mrtvaškem odru spremlja odprta liturgična knjiga. Poslikave križnega hodnika in cerkve danes poznamo deloma v izvirniku, deloma po starih fotografijah in dokumentaciji.

Samostan je bil ukinjen leta 1806. Stavbe so pozneje dobile posvetno namembnost; cerkev je bila uporabljena tudi kot šolska telovadnica, danes pa je urejena v protokolarno dvorano. Prav tu se spomin srednjeveške frančiškanske skupnosti sreča s sodobnim kulturnim življenjem Kopra.

CERKEV IN SAMOSTAN SV. KLARE

Cerkev in nekdanji samostan sv. Klare v Kopru. Najstarejši ženski samostan v mestu, prvič izpričan leta 1299, z uradno vključitvijo redovnic v red sv. Klare leta 1301. Samostan klaris je deloval do leta 1806. Danes je v delu nekdanjega samostanskega kompleksa sedež Pokrajinskega arhiva Koper.

SAMOSTAN SV. KLARE V KOPRU

Po zgodovinskem opisu Pavla Naldinija in študijah Zdenke Bonin

Zgodovinska podlaga: Pavel Naldini, Cerkveni krajepis (1700); Zdenka Bonin, raziskavi iz let 2003 in 2016.

Samostan sv. Klare je bil najstarejši ženski samostan v Kopru in pomembno središče frančiškanske duhovnosti v Istri. Redovnice se v virih omenjajo že leta 1299, z listino z dne 4. novembra 1301 pa jih je koprski škof Peter Manolesso vključil v red sv. Klare. Samostan je stal v mestnem predelu sv. Tomaža, v bližini minoritskega samostana sv. Frančiška.

Klarise so po zgledu sv. Klare Asiške živele v klavzuri, posvečene molitvi, kontemplaciji in evangeljskemu uboštvu. Sodelovale so tudi pri vzgoji deklet iz plemiških in uglednih meščanskih družin. Ohranjene listine ter zakupne in obračunske knjige pričajo o gospodarjenju z zemljišči in samostanskim premoženjem.

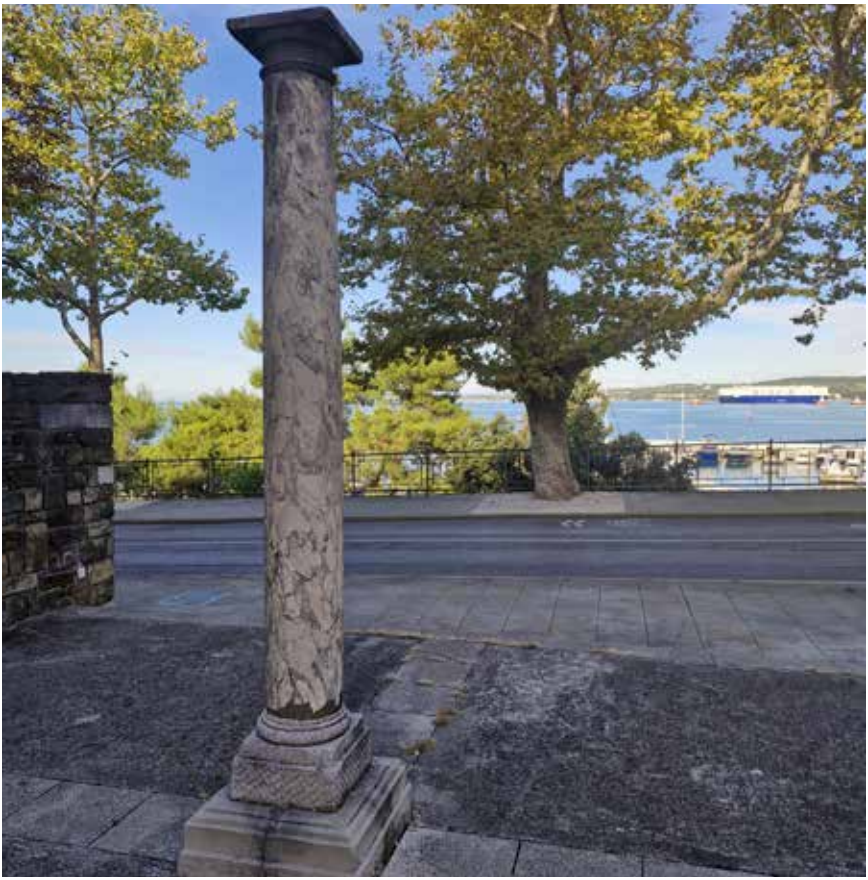
Koprski škof Pavel Naldini v *Cerkvenem krajepisu* (1700) opisuje samostansko cerkev s petimi oltarji. Na glavnem oltarju sv. Klare sta bili upodobitvi sv. Frančiška in sv. Antona, med umetninami pa omenja slike Palme in tržaškega slikarja Prema. Posebej izpostavlja relikvijo trna iz Kristusove trnove krone: po njegovem pričevanju naj bi iz trna 1. maja 1498 pognal zelen list, kar so verniki razumeli kot čudežno znamenje.

Obnova leta 1682 je samostanu prinesla arkadne hodnike, dormitorije in redovniške celice. Cerkev je služila tudi pokopavanju redovnic in dobrotnikov. Obračunske knjige iz let 1771–1798 razkrivajo vsakdanje življenje in prehrano redovnic ter gospodarjenje samostana.

Samostan je bil razpuščen leta 1806; del cerkvene opreme so prenesli k sv. Blažu, poslopje pa je pozneje služilo vojaškim in šolskim potrebam. V delu nekdanjega kompleksa danes deluje Pokrajinski arhiv Koper.

Viri: Naldini, *Corografia ecclesiastica* (1700); Bonin, »Koprski samostan svete Klare« (2003) in »Življenje in prehrana v koprskem samostanu sv. Klare« (2016). Opis relikvije povzema zgodovinsko izročilo.

GLAGOLJAŠKI SAMOSTAN SV. GREGORJA

Nekdanji glagoljaški samostan sv. Gregorja v Kopru. Frančiškanski tretjeredniki so v mestu delovali od leta 1467, pri cerkvi sv. Gregorja v Zubenagi pa od leta 1530 do ukinitve leta 1806. Samostanski kompleks je bil porušen po letu 1954; nanj danes spominja ohranjeni kamniti steber na Nazorjevem trgu.

GLAGOLJAŠKI SAMOSTAN SV. GREGORJA V KOPRU

Po zgodovinskem opisu Pavla Naldinija ter raziskavah Vjekoslava Štefanića in Salvatorja Žitka

Zgodovinska podlaga: Naldini (1700), Štefanić (1956) ter Žitko (2012, 2015).

Glagoljaški samostan sv. Gregorja je izjemno pričevanje o slovanski liturgični in pisni kulturi Kopra. Leta 1467 je plemič Francesco de Spelatis frančiškanskemu tretjeredniku p. Martinu Novaku iz Zadra podaril hišo z vrtom v Bošadragi ob cerkvi sv. Andreja. Redovniki so pozneje postavili cerkev sv. Marije Magdalene, leta 1530 pa so jo zamenjali za cerkev sv. Gregorja v Zubenagi, kjer se je ustalila njihova skupnost.

Gregoriti oziroma glagoljaši so večinoma prihajali iz severne Dalmacije, s Kvarnerskih otokov in iz Istre. Pri bogoslužju so uporabljali cerkvenoslovanski jezik; glagolica se je ohranjala tudi v samostanskem poslovanju. Tako so ohranjali slovansko liturgično izročilo in skrbeli za duhovne potrebe slovanskega prebivalstva mesta ter zaledja.

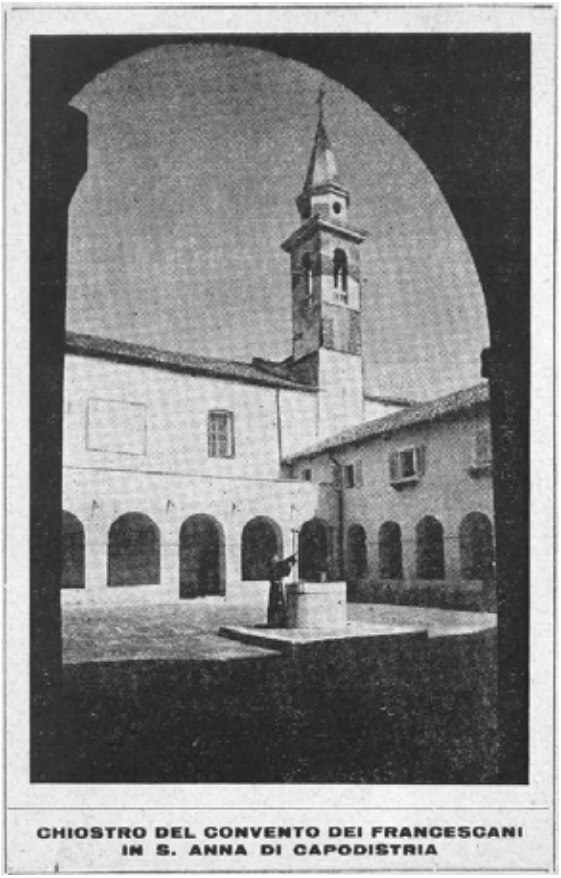
Pavel Naldini v *Cerkvenem krajepisu* (1700) cerkev sv. Gregorja opisuje kot najmanjšo med cerkvami mestnih beraških redov, vendar s sedmimi oltarji. Na glavnem je bil upodobljen papež sv. Gregor med sv. Hieronimom in sv. Frančiškom. Redovniki so na koru opravljali molitveno bogoslužje, mašo pa pri glavnem oltarju v tedanjem »ilirskem jeziku«.

Dragocena je samostanska knjižna in arhivska dediščina. Okoli leta 1529 je p. Andrija Čučković prepisal Vodilo in obrednik tretjega reda, leta 1752 pa je p. Dominik Zec sestavil liturgični priročnik. Ohranjena sta tudi glagoljaški brevir iz leta 1688 in misal iz leta 1706 z zapisom iz leta 1734: »Ovo je Misal Mostira S(veto)ga Grgura u Kopru.« Samostansko življenje dokumentirajo glagoljaške listine, pisma, inventarji in računske knjige.

Samostan je bil ukinjen leta 1806, stavbo pa so porušili po letu 1954. Nanjo danes spominjata Glagoljaška ulica in ohranjeni kamniti steber na Nazorjevem trgu. Zgodovino te skupnosti je temeljito raziskal hrvaški filolog Vjekoslav Štefanić.

Viri: Naldini, *Corografia ecclesiastica* (1700); Štefanić, »Glagoljaši u Kopru« (1956); Žitko, »Glagoljaški samostan v Kopru« (2012) in »Glagoljaški samostan sv. Gregorja v Kopru« (2015), str. 43–65.

CERKEV IN SAMOSTAN SV. ANE

Cerkev in frančiškanski samostan sv. Ane v Kopru. Ustanovitev samostana frančiškanov observantov je dovolil beneški dož Agostino Barbarigo z dukalom z dne 21. oktobra 1492. Pomembno središče frančiškanske umetnostne, glasbene in knjižne dediščine v Istri.

SAMOSTAN SV. ANE V KOPRU

Po zgodovinskem opisu Pavla Naldinija in razpravi Filippa Manare

Samostan sv. Ane je več stoletij pomembno zaznamoval versko, umetnostno in kulturno življenje Kopra ter širše Istre. Njegovo ustanovitev potrjuje dukal beneškega doža Agostina Barbariga z dne 21. oktobra 1492, s katerim je koprskemu podestatu Domenicu Malipieru dovolil postavitev cerkve in samostana frančiškanov observantov. Pobudo je podal p. Bernardin z Raba, vikar dalmatinske province manjših bratov, zemljišče pa sta podarila koprski meščan Antonio Almerigotto in njegova žena. Ustanovna listina s svinčenim doževim pečatom je bila registrirana 26. oktobra istega leta.

Gradnjo so podpirali koprski dobrotniki. Na njihovo velikodušnost spominjata znameniti poliptih Cime da Conegliana, namenjen glavnemu oltarju, in slikarska dediščina Benedetta Carpaccia. V 17. stoletju je bila cerkev razširjena; samostanski računi med letoma 1621 in 1627 omenjajo večje gradbene izdatke. Leta 1631 je plemič Todosio Gavardo naročil motovunskemu rezbarju Nicolòju de Bertonu leseno oltarno okrasje, dokončano leta 1632.

Posebna dragocenost samostana sv. Ane je bila knjižnica, ki je pričala o razmahu učenosti, teologije in glasbene kulture. Manara posebej omenja gregorijanske kodekse, graduale in vesperale iz zgodnjega 16. stoletja ter knjige ukinjenega samostana sv. Bernardina v Piranu, med katerimi so bili tudi grški rokopisi. Ohranjeni kodeksi in veliki koralni tiski razkrivajo bogate kulturne vezi koprskih frančiškanov z Benetkami in širšim sredozemskim prostorom.

Manara je ob preučevanju glasbene dediščine s pomočjo samostanskega knjižničarja p. Hijacinta Repiča raziskal ustanovno listino in jo leta 1909 objavil v latinskem izvirniku. Njegov prispevek je še danes eno od pomembnih izhodišč za poznavanje zgodovine sv. Ane.

Viri: Naldini, *Corografia ecclesiastica* (1700); Filippo Manara, »Il convento di Sant'Anna di Capodistria« (1909); slovenska objava Manarove razprave v *Biserih Monaldove knjižnice* (2017).

CERKEV IN SAMOSTAN SV. MARTE

Cerkev in nekdanji kapucinski samostan sv. Marte v Kopru. Ustanovljen leta 1621 po zaobljubi koprskih meščanov ob kužnih epidemijah. Cerkev je bila posvečena leta 1634. Nekdanji sedež kapucinske knjižnice *Bibliotheca S. Marthae*, danes deloma ohranjene v Osrednji knjižnici Srečka Vilharja Koper.

SAMOSTAN SV. MARTE V KOPRU

Po Pavlu Naldiniju, kapucinskih virih ter raziskavah Alda Cherinija in p. Metoda Benedika OFMCap

Zgodovinska podlaga: Naldini (1700), kapucinska monografija (1921), Cherini (1995) ter Benedik in Kralj (1994).

Kapucinski samostan sv. Marte je nastal po zaobljubah koprskih meščanov ob kužnih epidemijah v drugi polovici 16. stoletja. Leta 1573 so sklenili postaviti oltar sv. Marti in Mariji Magdaleni, po epidemiji leta 1578 pa se je porodila tudi namera za ustanovitev samostana. Beneški dož Antonio Priuli je 27. julija 1621 izdal dovoljenje za gradnjo; temeljni kamen je 29. avgusta istega leta blagoslovil škof Girolamo Rusca.

Pri ustanovitvi je sodeloval kapucin p. Marko iz koprske rodbine de Belli, prvi samostanski gvardijan. Bratje so se v samostanu naselili leta 1624, cerkev, posvečeno sv. Marti in Mariji Magdaleni, pa je 22. novembra 1634 posvetil škof Pietro Morari. Krasila jo je oltarna slika Marc'Antonia Bassettija. Kapucini so se posvečali pridiganju, spovedovanju, pomoči bolnikom in dobrodelnosti.

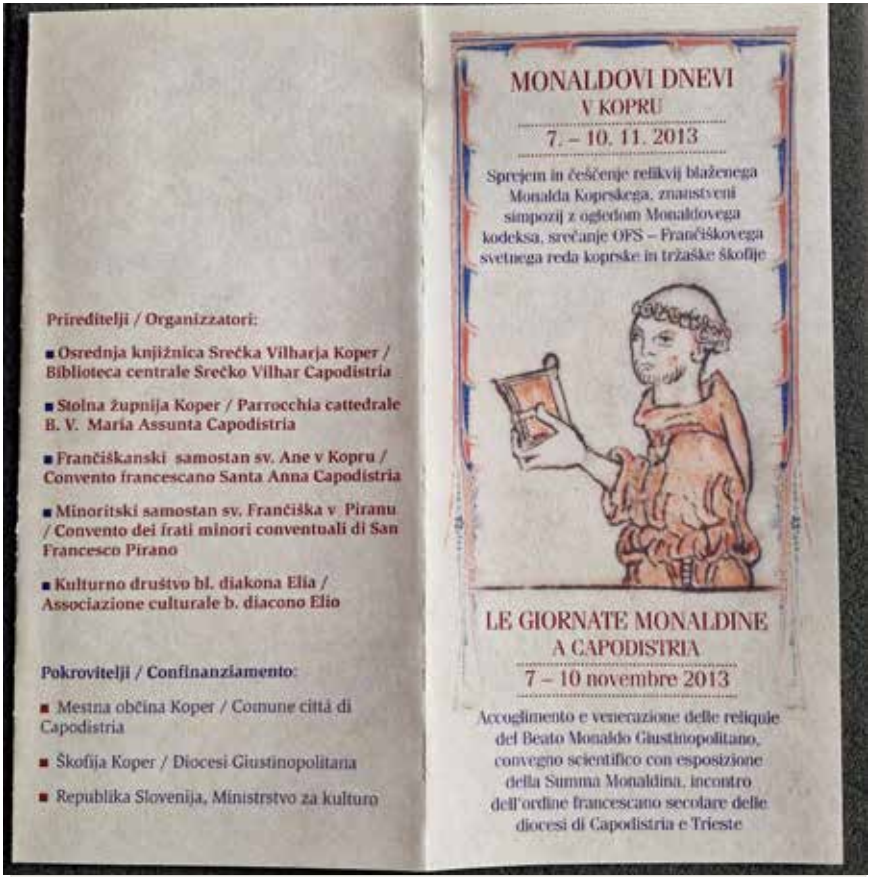
Samostanska knjižnica je služila študiju, pridiganju in duhovnemu izobraževanju. V njej so hranili teološka, biblična, liturgična, filozofska in zgodovinska dela. O načrtnem urejanju pričata abecedni in predmetni katalog iz leta 1943. Knjižnica je bila v prvem nadstropju, z glavno sobo in manjšo priročno knjižnico (Stanzetta).

Po drugi svetovni vojni so kapucini zapustili samostan, knjižnica pa se je razdelila med več ustanov. Del fonda hrani Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper kot zbirko *Bibliotheca S. Marthae*. Po popisu iz leta 2017 je obsegala 571 knjig, med njimi tri inkunabule in približno petdeset redkih tiskov. Nekdanja cerkev danes služi pravoslavnemu bogoslužju.

Ob 300. obletnici ustanovitve je leta 1921 izšla samostanska zgodovinska monografija. Zgodovino koprskih kapucinov in njihove knjižnice je pozneje raziskoval cerkveni zgodovinar p. Metod Benedik, profesor in nekdanji dekan Teološke fakultete v Ljubljani.

Viri: Naldini, *Corografia ecclesiastica* (1700); *La Chiesa e il Convento di S. Marta in Capodistria* (1921); Cherini, *Il convento dei Cappuccini di Capodistria* (1995); Benedik in Kralj, *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih* (1994); *Biseri Monaldove knjižnice* (2017).

BLAŽENI MONALD KOPRSKI

Blaženi Monald Koprski (ok. 1210–1280), frančiškanski pravnik in avtor dela *Summa Monaldina*. P. Hijacint Repič, gvardijan, kronist in knjižničar samostana sv. Ane, je v začetku 20. stoletja pomembno prispeval k raziskovanju njegovega življenja in skrbi za njegove relikvije.

BLAŽENI MONALD KOPRSKI V PRIČEVANJU P. HIJACINTA REPIČA

Po pričevanjih p. Hijacinta Repiča OFM

Temeljni vir: p. Hijacint Repič, »De B. Monaldo de Justinopoli (Capodistria)« (1908), str. 231–234; pričevanje iz leta 1913 objavljeno v Biserih Monaldove knjižnice (2017), str. 25–46.

Blaženi Monald, pravnik in teolog iz zgodnjih desetletij frančiškanskega reda, je ena osrednjih osebnosti Frančiškovega Kopra. V 13. stoletju je opravljal službo provincialnega ministra dalmatinske province manjših bratov, ob koncu življenja pa je deloval v Kopru. Njegova *Summa Monaldina*, priročnik kanonskega in moralnega prava, je stoletja krožila v rokopisih in pozneje tudi v tiskih. Monaldova izobrazba in svetniški sloves sta iz Kopra napravila pomembno postajo v frančiškanskem izročilu.

Spomin nanj je z izjemno vztrajnostjo obujal p. Hijacint Repič OFM (1863–1918), gvardijan, samostanski knjižničar in kronist pri sv. Ani. Z zgodovinskimi raziskavami, razpravo *De B. Monaldo de Justinopoli* (1908) in dopisovanjem z Rimom je spodbudil uradni postopek beatifikacije ter se zavzemal za javno češčenje Monaldovih relikvij. Te so bile dolga stoletja povezane s cerkvijo sv. Frančiška, po ukinitvi samostana pa so jih večkrat preselili.

V pismu z dne 22. oktobra 1913 Repič opisuje dogodek 22. julija istega leta, ko je škof dr. Andrej Karlin v samostanu sv. Ane opravil pregled Monaldovih kosti in njihov prenos v novo žaro. Pri pregledu so po njegovem pričevanju našli skoraj celoten skelet, ob njem pa medaljice, križce, rožne vence in kovance. Repič natančno poroča o okoliščinah, pečatih, navzočih in novi skrinji, izdelani v južnotirolski delavnici.

Njegova pisma niso le pričevanje o pobožnosti, temveč tudi izjemen zgodovinski vir. Razkrivajo skrb za relikvije, zanimanje za latinske kodekse, izredno raziskovalno vztrajnost in občutek za kulturni spomin mesta. Monald je tako vezni člen med najstarejšim samostanom sv. Frančiška in knjižnico sv. Ane, kjer je Repič ohranjal zapise o njegovem življenju.

II FRANČIŠEK V BESEDI, PODOBI IN KNJIGI

Štiri poti k razumevanju Frančiškove dediščine

Frančiškova dediščina je živela v pesmi, življenjepisih, umetnosti in samostanskih knjižnicah. Štirje prispevki razkrivajo, kako so se svetnikove besede in podobe skozi stoletja spreminjale, vendar ostajale prepoznavne.

P. Miran Špelič odpira vprašanje, kako danes brati in peti *Hvalnico stvarstva*. Gregor Pobežin se vrača k Bonaventurovima žitjema in njuni izbrušeni latinski govorici. Sara Turk Marolt razgrinja usodo srednjeveških poslikav pri sv. Frančišku, Diana Košir pa raziskuje starejše svetnikove življenjepise v knjižnici sv. Ane.

Prispevki ohranjajo avtorsko govorico; jezikovno in oblikovno so usklajeni, krajšave in priredbe starejših objav pa so označene ob posameznih besedilih.

KAKO JE PEL FRANČIŠEK? KAKO NAJ POJEM JAZ?

prof. dr. p. Miran Špelič OFM

Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta

Skrajšano in prirejeno po avtorjevem spremnem besedilu »Kako je pel Frančišek? Kako naj pojem jaz?«, objavljenem v knjigi Sončna pesem ali Hvalnica stvarstva (Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2025, str. 45–47).

V površno pokristjanjenem, še napol poganskem svetu prebujajoče se mestne kulture, s spominom na trubadurje po gradovih, je prvič zadonela Frančiškova *Hvalnica stvarstva* v jeziku, ki ni bil več latinščina, ni pa še bil italijanščina, kakršne se učimo dandanes. Kljub vsemu pravijo, da je to prvo pesniško delo v italijanskem jeziku, ki ga je slabo stoletje kasneje Dante popeljal do pesniškega vrhunca, za njim pa kmalu še Petrarka in brez števila pesnikov.

Mnogi pravijo, da se poezija rojeva v objemu religije. To je težko zanikati. Frančiškova poezija je pristen izraz njegove vernosti in ni namenjena sebi, pač pa nosi s seboj dvojno poslanstvo: oznanilo evangelija in slavljenje Boga. Če pozabimo to dvoje, lahko sicer ob pesmi uživamo, ne moremo pa je zares razumeti. Kdor hoče iz nje narediti nekakšen ekološki manifest, jo oskubi njenega bistva. Je namreč vrhunski izraz njegove vere, skorajda veroizpoved, obenem pa tudi molitev in spodbuda k slavljenju Boga.

Frančišek ni vstopil v polemiko z nekrščanskimi sistemi svojega časa, pač pa je iz njihovih kategorij sestavil nadvse krščansko besedilo. Sonce si ne zasluži Božjega češčenja, pač pa postane kot vrhunska ustvarjenina moj sočastilec. To, kar je bilo nedavno še malik, se spremeni v sovernika, brata, sestro. In tu je velika Frančiškova inovacija, ki je nemalo drzna. Frančišek ni sekal malikov, pač pa je pesniško zaokrožil besede v prečudoviti sklad glasov, rim, podob, da je z njim osupnil in pritegnil tudi krivoverce in jim predložil svojo vero.

Pred seboj imamo sad njegovega pesniškega ustvarjanja, ki je preživel osem stoletij in ga beremo in prepevamo še danes. In ravno to dejstvo nas navdihuje, da se lotimo njegovega branja v sedanjem času. Ob tej pesmi lahko iz kontemplacije stvarstva, povezane z znanostjo, ki nam odkriva skrivnosti vesolja, privre na dan slavljenje Stvarnika, ki je ustvaril tudi nas. Ob njej se lahko oblikuje odnos do narave, katere del smo, a obenem njen vrh, ki se zaveda sebe in svojega mesta v njej, a je zato ne prezira in ne vodi diktatorsko. Ob tej pesmi se lahko vzpostavlja nov odnos medčloveškega razumevanja in odpuščanja. Kozmične sile naenkrat niso več preteča grožnja, pač pa bratje in sestre, soljudje niso več ogrožajoči tekmeci, ampak bratje in sestre, še smrt postane sestra, ki odpre pot v novo življenje.

In za vse te nove brate in sestre, ki nam jih je dal Gospod, se zdaj lahko zahvaljujemo in slavimo darovalca, Očeta. Zakaj ne bi v duhu Frančiškove hvalnice prepoznali v lepotah stvarnega in duhovnega sveta, ki nas obdajajo, bratov in sester, za katere se lahko zahvaljujemo Bogu in ga zaradi njih slavimo?

Bonaventurovo Veliko in Malo žitje svetega Frančiška – pričevanje nekega časa

izr. prof. dr. Gregor Pobežin
ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino, Ljubljana
Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper

Bonaventurovi življenjepisni deli *Legenda maior* (»Veliko žitje«) in *Legenda minor* (»Malo žitje«) sodita med najpomembnejša besedila zgodnje frančiškanske hagiografije – in med najimenitnejša dela visoke srednjeveške latinske književnosti. Nastali sta sredi 13. stoletja, približno štiri desetletja po smrti Frančiška Asiškega, v času, ko se je red manjših bratov že uveljavil kot pomembna verska in družbena ustanova, obenem pa se je soočal z vprašanji lastne identitete, razumevanja ustanoviteljeve dediščine in zvestobe prvotnim idealom. Bonaventurovi deli zato nista zgolj pripovedi o življenju svetnika, temveč tudi svojevrstni pričevanji o času, v katerem sta nastali, o njegovih napetostih, pričakovanjih in prizadevanjih za oblikovanje skupnega spomina.

Ko je bil Bonaventura leta 1257 izvoljen za generalnega ministra frančiškanskega reda, je prevzel vodstvo skupnosti, ki se je v nekaj desetletjih iz majhne skupine Frančiškovih privržencev razvila v razvejano evropsko redovno ustanovo. Ob hitri rasti reda so se pojavljale različne razlage Frančiškovega zgleda, zlasti glede uboštva, načina življenja, odnosa do študija in pridiganja ter mesta reda v Cerkvi. Prav v tem kontekstu je treba razumeti odločitev generalnega kapitlja v Narbonnu leta 1260, da Bonaventuri zaupa pripravo novega življenjepisa ustanovitelja. *Legenda maior*, dokončana leta 1263, predstavlja premišljeno teološko in hagiografsko interpretacijo Frančiškovega življenja. Bonaventura se je oprl na starejša pričevanja in življenjepise, vendar jih je preoblikoval v vsebinsko zaokroženo pripoved. Frančišek v njej nastopa kot človek, ki se je po poti evangeljskega uboštva, ponižnosti in ljubezni vse bolj upodabljal po Kristusu. Čeprav torej delo na prvi pogled deluje kot zbirka prigodnih spominov, Bonaventura Frančiškovega življenja ne razume le kot zaporedja zgodovinskih dogodkov, ampak predvsem kot uresničevanje posebne duhovne poklicanosti.

V predgovoru k *Velikemu žitju* Bonaventura razkriva tudi svoje razumevanje življenjepisčeve naloge. Spregovori o osebni hvaležnosti do Frančiška, o zbiranju pričevanj njegovih še živečih spremljevalcev in o pripovednem postopku, ki daje prednost vsebinski povezanosti dogodkov pred njihovim strogim časovnim zaporedjem. Tako že v uvodnih besedah nakaže, da njegov namen ni zgolj ohraniti spomina na svetnikovo življenje, temveč ga tudi razložiti in posredovati prihodnjim rodovom.

Malo žitje (*Legenda minor*) je krajša, za liturgično branje oblikovana različica Frančiškovega življenja. Čeprav se vsebinsko naslanja na *Veliko žitje*, ima drugačno funkcijo: Frančiškovo podobo posreduje redovni skupnosti v okviru bogoslužnega spominjanja. Obe besedili tako kažeta, kako se zgodovinski spomin na ustanovitelja postopoma oblikuje v normativno podobo svetnika, ki naj povezuje skupnost in usmerja njeno prihodnost.

Obe deli pa nista zgolj biografska oziroma hagiografska spomenika »drugemu Kristusu« (*alter Christus*), pač pa tudi jezikovni pričevanji svojega časa, v katerih je mestoma mogoče prepoznati Bonaventurov vzneseni govorniški dar. Napisani sta v izbrušeni, vrhunski latinščini, ki pa vendar že stoji daleč od svoje antične matere. Prispevek zato Bonaventurovi žitji obravnava predvsem kot besedili, v katerih se prepletajo zgodovinsko pričevanje, teološka interpretacija in prizadevanje za utrditev frančiškanske identitete – vse v kontekstu prav posebnega, bralcu bližnjega, a mestoma vznesenega jezika.

Sv. Bonaventura, Veliko žitje svetega Frančiška (Legenda maior), Predgovor, 2–4

2 Ta Kristusu ljubi Božji glasnik, naš vzornik, ki ga občuduje ves svet, ta Frančišek je bil Božji služabnik; to smemo zatrditi brez vsake sence dvoma, če le nismo slepi za vso svetost, ki jo je nosil v sebi in s katero je v svojem življenju med ljudmi posnemal angelsko čistost ter postal vzor popolnim Kristusovim sledilcem. V to moremo pobožno verjeti ne le zaradi njegove službe – da je namreč z znamenjem spokorniškega križa in oblačili, primernimi križu, ljudi klical *k joku in žalovanju, k britju in opasovanju z raševino* ter k *zaznamovanju črke tav na čelo možem, ki vzdihujejo in žalujejo* (Iz 22,12; Ez 9,4), pač pa nas v to vero z vso neskaljeno resnico prepričuje tudi *pečat podobnosti* (Ez 28,12) živemu Bogu, se pravi *križanemu Kristusu* (1 Kor 2,2), ki pa mu ga v telo ni vtisnila narava ali kaka umetelna spretnost, pač pa čudovita moč Duha živega Boga.

3 Čutim, da nisem vreden, pa tudi ne sposoben tega, da bi opisal življenje moža, tako zelo vredno vsakršnega posnemanja, zato se tega tudi nikoli ne bi lotil, če ne bi imel spodbude v goreči naklonjenosti svojih bratov in če me ne bi k temu vztrajno nagovarjali na shodu generalnega kapitlja; gnala me je tudi predanost, ki jo čutim do svetega očeta, kajti na njegov klic in po njegovi zaslugi sem kot otrok – tega se živo spominjam – ušel iz krempljev smrti. Če bi mu torej z molkom odrekel hvalo, bi tvegal očitek nehvaležnosti. Prav to je potemtakem glavni razlog, da sem se lotil tega podviga: da namreč jaz, ki vem, da mi je Bog po njegovi zaslugi rešil življenje telesa in duše in ki sem na lastni koži skusil njegovo krepost, poskusim kolikor le mogoče temeljito – v celoti seveda ni mogoče – zbrati kreposti, dejanja in besede iz njegovega življenja kakor nekakšne zanemarjene in raztresene drobce, da bi se ne izgubili (Jn 6,12), ko umrejo tisti, ki so živeli skupaj z Božjim služabnikom.

4 Da bi torej imel njegovo življenje, ki ga želim sporočiti zanamcem, čim jasneje pred očmi v vsej njegovi resnici, sem se odpravil na kraje, kjer se je rodil, živel in umrl. O vsem sem se posvetoval z njegovimi še živečimi bližnjimi, zlasti tistimi, ki so bili njegovi najtesnejši privrženci in so dobro poznali njegovo svetost. Vsi vedo, kako resnicoljubni in krepostni so ti ljudje, zato jim lahko povsem zaupamo. Zdelo se mi je, da moram pri pripovedovanju o vsem tistem, kar je Bog blagovolil storiti po svojem služabniku, pozabiti na slogovni okras, ker bo za pobožnost bralca bolj koristna preprosta kakor obložena govorica. Poleg tega nisem vedno sledil časovnemu zaporedju, da bi se izognil zmedi, pač pa sem se bolj trudil izpostaviti povezanost dogodkov. […]

Prevod: dr. Gregor Pobežin. Izbor iz Predgovora, 2–4; odlomek je sklenjen pred koncem četrtega razdelka.

Med ohranjenim in izgubljenim:

srednjeveške stenske poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Kopru

doc. dr. Sara Turk Marolt
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgodovino

Nekdanja cerkev sv. Frančiška v Kopru, ki danes služi kot protokolarna dvorana, je v svoji dolgi zgodovini doživela številne spremembe. Frančiškani so v mesto najverjetneje prišli v začetku druge polovice 13. stoletja, njihova cerkev pa je bila zgrajena kmalu po letu 1265. Sredi 18. stoletja je bila barokizirana, po ukinitvi samostana leta 1806 pa je izgubila svojo prvotno namembnost. Leta 1879 so jo preuredili v šolsko telovadnico, današnjo podobo pa je dobila po konservatorsko-restavratorskih delih v letih 2012 in 2013. V nekdanjih samostanskih prostorih danes deluje Gimnazija Koper.

Številne prezidave in spremembe namembnosti so močno zaznamovale tudi cerkveno notranjščino. Srednjeveške stenske poslikave, ki so nekoč krasile cerkev in samostanske prostore, so bile sčasoma prekrite, poškodovane ali uničene. Nekatere so ponovno odkrili med obnovitvenimi deli v 20. in na začetku 21. stoletja, druge pa danes poznamo le še po starih fotografijah in konservatorsko-restavratorski dokumentaciji. Njihova zgodovina tako ne priča le o nekdanji umetnostni opremi cerkve in samostana, temveč tudi o spreminjajočem se odnosu do kulturne dediščine ter o pomenu njenega raziskovanja in dokumentiranja.

Poslikave križnega hodnika

Prva pomembnejša odkritja srednjeveških poslikav segajo v čas med obema svetovnima vojnama. Med obnovitvenimi deli v nekdanjem frančiškanskem samostanu, ki jih je vodila tržaška spomeniškovarstvena služba, so leta 1939 v križnem hodniku odkrili več fragmentov stenskih poslikav. Najbolje sta bili ohranjeni poslikavi ob portalu, ki je povezoval križni hodnik s cerkvijo: podoba Marije z detetom med dvema svetnikoma v luneti nad portalom in večja upodobitev Marije z detetom na prestolu s sv. Frančiškom in vitezom v priprošnji.

Posebej zanimiva je zgodba poslikave v luneti. Primerjava fotografij, posnetih ob odkritju leta 1939 in po končanih restavratorskih delih leta 1940, je namreč pokazala, da na njih ni upodobljena ista poslikava. V luneti sta bili druga nad drugo naslikani dve vsebinsko podobni, vendar slogovno različni kompoziciji Marije z detetom med dvema svetnikoma. Mlajša, verjetno iz 15. stoletja, je bila med obnovo odstranjena in najverjetneje odpeljana v Trst, njeno današnje nahajališče pa ni znano. Starejša poslikava je ostala na prvotnem mestu in je danes edina tam ohranjena srednjeveška stenska poslikava v križnem hodniku.

Na njej je upodobljena Marija, ki ji mali Jezus nežno pritiska lice ob obraz in jo objema okoli vratu. Ta ikonografski motiv izvira iz bizantinskega tipa *Eleusa* oziroma *Glykophilusa* in je bil v italijanskem slikarstvu 14. stoletja precej razširjen. Marijo obdajata škof in diakon, ki sta bila v dosedanji literaturi prepoznana kot sv. Nazarij in sv. Elija iz Koštabone. Slogovne značilnosti poslikave, predvsem oblikovanje obrazov, kažejo na povezave z bolonjskim slikarstvom, njen nastanek pa je mogoče umestiti približno v tretjo četrtino 14. stoletja.

Izgubljena poslikava, ponovno odkrita v Ljubljani

Še bolj nenavadna je usoda druge poslikave, odkrite ob istem portalu. Na njej je bila upodobljena Marija z detetom na razkošnem gotskem prestolu, ob katerem kleči vitez, ki ga Mariji priporoča sv. Frančišek. Podobna skupina z vitezom in svetnikom je bila upodobljena tudi na drugi strani prestola, vendar ta del kompozicije danes ni več ohranjen, njegovi obrisi pa so deloma razpoznavni le še na starejših fotografijah.

Takšne upodobitve so bile v drugi polovici 14. stoletja razširjene v severnoitalijanskem prostoru, zlasti v povezavi z veronskim in padovanskim plemstvom. Pripadniki plemiških družin so se pogosto dali upodobiti v molitvi pred Marijo z detetom, v spremstvu svojih zavetnikov. Poslikave so izražale njihovo pobožnost, obenem pa ohranjale spomin na naročnike in njihove družine. Pogosto so jih spremljali družinski grbi ali heraldični znaki na čeladnih okrasih (*cimieri*). Tudi koprska poslikava je bila najverjetneje povezana s katero od lokalnih plemiških družin, vendar heraldičnega znaka na viteški čeladi zaradi slabe ohranjenosti ni mogoče prepoznati. Zelo verjetno je nastala kot votivna podoba ob enem od nagrobnikov, ki so se še v 20. stoletju nahajali v križnem hodniku.

Zaradi slabega stanja so poslikavo leta 1957 sneli s stene. Med nadaljnjimi restavratorskimi posegi so ločili tudi sinopijo, torej pripravljalno risbo, ki jo je slikar izvedel na spodnji plasti ometa. Sinopija je ostala v Kopru in jo danes hrani Pokrajinski muzej Koper, sneta poslikava pa je bila prenesena v Ljubljano, kjer se je za njo izgubila sled. Desetletja je veljala za izgubljeno.

Šele leta 2018 je bila poslikava ponovno prepoznana v depoju Restavratorskega centra v Ljubljani. Kljub izjemni umetnostni kakovosti je še vedno v zelo slabem stanju in čaka na restavriranje. Ta primer opozarja tudi na pomen arhivske dokumentacije, saj so prav stare fotografije in restavratorska poročila omogočili rekonstrukcijo njene zapletene usode.

Srednjeveške poslikave v cerkvi

Stenske poslikave pa niso krasile le samostanskega križnega hodnika. Med obnovitvenimi deli v šestdesetih letih 20. stoletja so na severni steni nekdanje cerkve odkrili več fragmentov poslikav, ki danes niso več vidni. O njih pričajo fotografije iz časa odkritja. Na enem od fragmentov je mogoče prepoznati prizor stigmatizacije sv. Frančiška, kar nakazuje, da je cerkveno ladjo nekoč verjetno krasil obsežnejši cikel prizorov iz svetnikovega življenja, razporejenih v vsaj dveh pasovih. Poslikave so najverjetneje nastale v 15. stoletju.

Pomembno odkritje v sami cerkvi pa je prinesla zadnja obnova. V niši na južni steni prezbiterija, za nekdanjimi sedilijami, so restavratorji odkrili dve plasti srednjeveške stenske poslikave. Na mlajši, verjetno iz 15. ali z začetka 16. stoletja, je upodobljena smrt oziroma *transitus* sv. Frančiška Asiškega. Svetnik leži na mrtvaškem odru, okoli njega pa so zbrani frančiškanski bratje. Redovnik na desni bere iz odprte liturgične knjige, kar nakazuje obred ob svetnikovi smrti. Mlajšo poslikavo so sneli, prenesli na nov nosilec in namestili na nasprotno steno prezbiterija, tako da je na prvotnem mestu zdaj vidna tudi starejša plast, ki je bila dotlej skrita pod njo.

Na starejši poslikavi je v osrednjem delu upodobljena Marija z detetom na prestolu med Janezom Krstnikom in Janezom Evangelistom. Ob robovih kompozicije so bili upodobljeni še štirje svetniki, vendar je ohranjen le njen desni del, kjer je mogoče prepoznati sv. Elizabeto Ogrsko s tremi kronami. Nad njo je upodobljen svetnik, katerega identitete zaradi odsotnosti prepoznavnih atributov za zdaj ni mogoče določiti. Kompozicijo dopolnjujejo bogati arhitekturni in dekorativni elementi, ki posnemajo gotsko arhitekturo.

Čeprav je poslikava močno poškodovana, ohranjeni deli pričajo o kakovostnem slikarskem delu. Mehko oblikovanje obrazov, nežni barvni prehodi, poudarki z belo barvo ter tanke linije, s katerimi so izrisani lasje in brada, kažejo na tradicijo bizantinskega slikarstva, ki je bila v začetku 14. stoletja še vedno močno prisotna v Benetkah. Nanjo opozarja tudi značilna zelena podslikava polti upodobljenih figur. Hkrati so na poslikavi že prepoznavne novosti italijanskega slikarstva zgodnjega 14. stoletja, ki so se po Giottovem delovanju v Padovi razširile po širšem severnoitalijanskem prostoru. Nanje kažejo predvsem barvna lestvica, pozlačeni žarkasti nimbi, oblikovanje oblačil, obrazne poteze Marije in sv. Elizabete ter arhitekturni elementi prestola. Na podlagi slogovnih značilnosti in posameznih podrobnosti je poslikavo mogoče datirati v dvajseta ali morda še trideseta leta 14. stoletja.

Gre torej za eno najzgodnejših doslej znanih srednjeveških stenskih poslikav nekdanjega frančiškanskega kompleksa, ki priča o tesnih umetnostnih stikih Kopra z beneškim prostorom v prvih desetletjih 14. stoletja, tako z beneško laguno kot s celinskim zaledjem (*terrafermo*).

Sestavljanje izgubljene podobe

Ohranjeni fragmenti, stare fotografije in restavratorska poročila razkrivajo, da so bile stene cerkve in križnega hodnika nekdanjega frančiškanskega samostana nekoč precej bogateje poslikane, kot bi lahko sklepali zgolj na podlagi danes vidnih ostankov. Poslikave niso imele le dekorativne vloge, temveč so bile tudi pomemben izraz duhovne identitete samostanske skupnosti, hkrati pa pričajo o pobožnosti in umetniškem naročništvu v srednjeveškem Kopru.

Njihove različne usode – od poslikav, ki so ostale na prvotnem mestu, do snetih, izgubljenih in ponovno odkritih del – kažejo, kako nepopolna je danes naša predstava o nekdanji podobi srednjeveških sakralnih prostorov. Čeprav je velik del nekdanje slikarske opreme cerkve in samostana sv. Frančiška danes izgubljen, lahko nadaljnje preučevanje arhivskih virov, stare fotografske in restavratorske dokumentacije ter izsledkov arheoloških raziskav še pomembno dopolni naše poznavanje njune srednjeveške podobe.

Izbrana literatura

BONIN, Zdenka, Pokopavanje v samostanski cerkvi manjših bratov konventualcev sv. Frančiška v Kopru med leti 1719 in 1806 ter razpustitev samostana, *Arhivi*, 27, 2004, str. 109–120.

HÖFLER, Janez, *Srednjeveške freske v Sloveniji. Primorska*, 2, Ljubljana 1997.

MARAČIĆ, Anton Ljudevit, Convento di San Francesco a Capodistria. I verbali dei capitoli 1692–1806, *Atti*, 45, 2015, str. 461–486.

OTER GORENČIČ, Mija, Srednjeveška stavbna dediščina benediktincev, dominikancev, manjših bratov sv. Frančiška in klaris v slovenski Istri, *Annales. Series historia et sociologia*, 22/2, 2012, str. 555–588.

SEMI, Francesco, *Capris, Iustinopolis, Capodistria*, Trieste 1975.

TURK MAROLT, Sara, Izgubljene, pozabljene in novo odkrite srednjeveške stenske poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Kopru, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. 57–58, 2021–2022, str. 61–81.

Stopinje sv. Frančiška med knjižnimi zakladi pri sv. Ani v Kopru: pregled starejših biografij

dr. Diana Košir

ZRS Koper, *Inštitut za jezikoslovne študije*

Frančiškanska knjižnica sv. Ane v Kopru je ena najstarejših ohranjenih samostanskih knjižnic na Koprskem. V prostorih, ki jih je v devetdesetih letih 20. stoletja zasnoval arhitekt Matija Suhadolc, sta združena fond observantske knjižnice sv. Ane in podarjeni fond kapucinske knjižnice sv. Marte. Približno tretjina gradiva je razstavljena v vitrinah, preostalo je shranjeno v samostanu. Cilj je celoten fond pregledati, popisati in ustrezno predstaviti.

Gradivo še ni v celoti popisano, razen del, ki jih kot *corpus separatum* hrani Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper in so v sistemu COBISS označena s provenienco sv. Ane. Leta 2026 smo začeli inventarizacijo fonda; pod mojim vodstvom sodelujeta študenta Leonard Vončina in Andrea Petrović. Izhodišče je digitalizirana *Inventarna knjiga Zbirnega centra knjižnic v Portorožu* (1950), katere računalniško obdelavo sva z Massimom Sbarbarom predstavila leta 2026. Fond obsega več kot 7.000 naslovov oziroma več kot 12.000 enot. Odseva izobraževalno vlogo samostana z noviciatom. Prevladujejo latinske in italijanske knjige (Štoka, 2017), manjši slovenski in hrvaški fond pa osvetljuje narodno uveljavljanje Slovanov v Istri na prelomu 19. in 20. stoletja (Košir, 2024).

Katera dela v tej zbirki osvetljujejo življenje sv. Frančiška Asiškega, ustanovitelja reda?

Med rokopisi iz knjižnice sv. Ane, ki jih hrani domoznanski oddelek koprske knjižnice pod vodstvom mag. Petra Štoke, je bilo v sodelovanju z NUK digitaliziranih sedem starejših kodeksov. V Digitalni knjižnici Slovenije (dLib) je dostopen tudi latinsko-italijanski kodeks *Regula beatissimi patris Francisci, a Sancta Sede Apostolica approbata, et confirmata, cum testamento eiusdem*, datiran v obdobje 1400–1500. Rokopis, ki ga povezujemo s prihodom observantov v Koper leta 1492, vsebuje dvanajst poglavij Frančiškovega Vodila za življenje manjših bratov ter njegovo Oporoko.

Med najvplivnejšimi srednjeveškimi besedili frančiškanskega izročila je Bonaventurova *Legenda maior*. V fondu sv. Ane sta njeni italijanski izdaji *Vita di s. Francesco d'Assisi fondatore dell'Ordine de' frati Minori scritta da s. Buonaventura* ..., ki jo je oskrbel Giovan Maria Salvioni (Rim, 1711), in

Vita di s. Francesco d'Assisi scritta da s. Bonaventura, ki jo je uredil Leopoldo Amoni (Rim, 1888). Bonaventura se je oprl na besedila Tomaža Čelanskega, prvega uradnega Frančiškovega življenjepisca. Njegovo Veliko žitje je bilo leta 1263 na generalnem kapitlju v Pisi potrjeno kot uradni življenjepis; tri leta pozneje so v Parizu odredili uničenje prejšnjih življenjepisov (Accrocca idr., 2004). Koprski izdaji pričata o trajnem pomenu tega besedila.

Na Bonaventuro se ob drugih virih opira tudi baročni pisec, frančiškan Salvatore Vitale, v obsežnem delu *Historia serafica della vita, e miracoli del serafico padre S. Francesco raccolta dalla Leggenda maggiore di S. Boaventura, dalle Croniche dell'Ordine, Conformità, & altri Libri, & trattati d'insigni, & eminenti Scrittori* (Milano, 1645). To je najstarejša tiskana izdaja Frančiškovega življenjepisa v samostanski knjižnici.

V fondu smo našli več izdaj in izvodov italijanskega prevoda biografije, ki jo je v prvi polovici 18. stoletja napisal Candide Chalippe. Delo *Vita del padre San Francesco institutore dell'ordine de' frati minori, dell'ordine di Santa Chiara, e del terz'ordine della penitenza* … je zastopano z dvodelnima izdajama iz Torina (1781) in Benetk (1818). Ta obsežna hagiografija povezuje zgodovinsko gradivo, pripovedi o čudežih in duhovni nauk ter je bila prevedena v več jezikov.

Več italijanskih izdaj je doživel tudi življenjepis francoskega avtorja Léona Le Monnierja *Nuova istoria di s. Francesco d'Assisi*. Pri sv. Ani so imeli izdajo iz Assisija (1895). Navzočnost Chalippovih in Le Monnierjevih del kaže na odmev francoskih Frančiškovih življenjepisov v italijanskem kulturnem prostoru. V tem okviru je treba omeniti še Paula Sabatierja in njegov v italijanščino prevedeni življenjepis *Vita di S. Francesco d'Assisi* (Rim, 1896). Delo je spodbudilo razpravo o verodostojnosti srednjeveških virov, doživelo številne izdaje in prevode ter bilo uvrščeno na katoliški indeks prepovedanih knjig. Izvod te izdaje je v sistemu COBISS evidentiran v Pomorskem muzeju v Piranu.

Koprski samostan hrani tudi manj odmevno, a obsežno delo Bartolomea Preata *La vita del serafico patriarca san Francesco d'Assisi fondatore di tre ordini: coll'aggiunta d'alcune storiche dissertazioni ad essa spettanti; nuovamente descritta dal padre Angelico da Vicenza* … (Benetke, 1736). Življenjepisu so dodane zgodovinske razprave.

Štiri dela se Frančišku približujejo še drugače. Flaminio Annibali iz Latere v razpravi *Veritas impressionis sacrorum stigmatum in corpore seraphici S. Francisci Assisiensis* (Rim, 1786) zagovarja verodostojnost svetnikovih stigem.

Ob 700. obletnici Frančiškovega rojstva sta leta 1882 izšli pesnitev *S. Francesco di Assisi: poemetto latino-italiano* (Rim), ki jo je napisal zgodovinar in filolog Giacinto De Vecchi Pieralice, ter *Vita aneddotica popolare di S. Francesco d'Assisi* (Trst) neznanega avtorja. Slednja priča o regionalni tiskarski dejavnosti in je doslej slabo poznana bibliografska enota. Gustav Schnürer pa je v delu *Franz von Assisi: die Vertiefung des religiösen Lebens im Abendlande zur Zeit der Kreuzzüge* (München, 1905) zbral tudi slikovno gradivo, ki omogoča primerjavo svetnikovih upodobitev.

Pregled razkriva raznovrstno zbirko del o sv. Frančišku Asiškem, od srednjeveškega rokopisnega kodeksa do knjig z začetka 20. stoletja. Omogoča spremljanje spreminjajoče se svetnikove podobe ter razumevanja njegove osebnosti in zgodovinskega pomena. Ob izdajah Bonaventurovega življenjepisa najdemo baročne biografije, italijanske prevode francoskih avtorjev, razpravo o stigmah in dela lokalnega pomena. Skupaj pričajo o večstoletnem zanimanju za Frančiškovo življenje in izročilo.

Izbrana literatura

Accrocca, Felice (uvod), Simpliciano Olgiati (prevod in recenzija), Feliciano Olgiati in Daniele Solvi. »Bonaventura da Bagnoregio: Leggenda maggiore [Vita di san Francesco d'Assisi]«. V: *Fonti Francescane: Nuova edizione*. Padova: Editrici Francescane, 2004, str. 591–746.

Frančišek Asiški. *Regula beatissimi patris Francisci, a Sancta Sede Apostolica approbata, et confirmata, cum testamento eiusdem*. Rokopis, 1400–1500. Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper. dLib.si: URN:NBN:SI:doc-PGLUXNHJ.

Košir, Diana. »Slovensko slovstvo v Istri pred prvo svetovno vojno: opis slovenskega knjižnega fonda pri sv. Ani v Kopru«. *Slavistična revija* 72, št. 1 (2024), str. 47–70.

Košir, Diana, in Massimo Sbarbaro. »Digitalizacija in računalniška analiza rokopisnega indeksa knjižnega fonda pri sv. Ani v Kopru«. V: *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*, ur. Špela Arhar Holdt, Vojko Gorjanc in Tomaž Erjavec. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2026, str. 244–271. https://doi.org/10.5281/zenodo.22765834.

SIKKP – Arhiv Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper. *Inventarna knjiga Zbirnega centra knjižnic v Portorožu*, 1950.

Štoka, Peter. »Značilnosti samostanskih knjižnic manjših bratov v Kopru«. V: *Biseri Monaldove knjižnice*, ur. Peter Štoka. *Bibliotheca Monaldina*, št. 4. Koper: Frančiškanski samostan sv. Ane, 2017, str. 47–56.

KNJIŽNE PRIČE FRANČIŠKOVEGA IZROČILA

Izbor iz knjižnice sv. Ane in nekdanjega samostanskega fonda

Frančiškovo Vodilo in Oporoka. Latinsko-italijanski kodeks *Regula beatissimi patris Francisci*, 1400–1500. Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper.

Bonaventura, *Vita di s. Francesco d'Assisi scritta da s. Bonaventura*. Izdajo je uredil Leopoldo Amoni. Rim, 1888. Knjižnica samostana sv. Ane v Kopru.

Candide Chalippe, *Vita del padre San Francesco* ..., drugi zvezek italijanskega prevoda. Torino, 1781. Knjižnica samostana sv. Ane v Kopru.

Flaminio Annibali iz Latere, *Veritas impressionis sacrorum stigmatum in corpore seraphici S. Francisci Assisiensis*. Rim, 1786. Knjižnica samostana sv. Ane v Kopru.

III KNJIŽNI ZAKLADI FRANČIŠKOVEGA KOPRA

Od samostanskih polic do javnega spomina

Koprske frančiškanske knjižnice so hranile knjige različnih dob, jezikov in namenov: redovna pravila, svetopisemske komentarje, teološke priročnike in velike koralne tiske. V njih so se srečevale latinska, grška, slovanska in italijanska pisna kultura.

Izbrane štiri dragocenosti niso popoln popis zgodovinskega fonda. Vsaka predstavlja drugačen vidik samostanskega življenja: regula redovno skupnost, grški kodeks učenost in eksegezo, *Mammotrectus* pridigarsko izobraževanje, Giuntove knjige pa skupno liturgično petje.

Ob njih sledi kratek, bibliografsko preverjen izbor iz nekdanjih knjižnic sv. Ane in sv. Marte. Signaturne in kataložne oznake so navedene le tam, kjer jih je mogoče opreti na dostopne knjižnične zapise.

FRANČIŠKOVA REGULA Z OPOROKO

Frančišek Asiški, *Regula beatissimi patris Francisci, a Sancta Sede Apostolica approbata, et confirmata, cum testamento eiusdem*. Pergamentni kodeks, 15. stoletje; nekdanja knjižnica sv. Ane. Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Domoznanski oddelek, sign. R 34496 FRANCISCUS Regula (SIKKP), COBISS.SI-ID 17830961.

KODIKOLOŠKE ZNAČILNOSTI FRANČIŠKOVE REGULE

zasl. prof. ddr. Nataša Golob

Skrajšano in uredniško prirejeno po ustnem kodikološkem opisu Nataše Golob; zapisal in uredil Peter Štoka, *Biseri Monaldove knjižnice* (2017), str. 74–77.

Frančiškova regula z oporoko je poznosrednjeveški pergamentni kodeks iz nekdanje knjižnice frančiškanskega samostana sv. Ane v Kopru. Rokopis, ki ga danes hrani Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, obsega 18 pergamentnih listov. Besedilo, napisano v poznogotski kaligrafski pisavi, je nastalo v 15. stoletju.

Kodeks ima sekundarno vezavo, najverjetneje iz 17. stoletja, s trdimi platnicami, prevlečenimi s temno rjavim svinjskim usnjem. Spojni list je drugega izvora. Zaradi poškodovanega pergamenta je bila knjiga restavrirana, obrezana in ponovno vezana; na zgornjih robovih je bila skrajšana za najmanj tri centimetre, kar je spremenilo prvotno razmerje med besedilnim zrcalom in robovi.

Kodeks je sestavljen iz ternijev, leg iz treh bifolijev oziroma šestih listov. Pergament je po avtoričini oceni ovčjega izvora, izdelan po italijanskem izročilu. Pisava *gotica rotunda* oziroma *gotica antiqua*, rdeče rubrike, lombarde, cvetlični motivi in drobni čipkasti okraski razkrivajo reprezentativno naravo kodeksa.

Rokopis je zato pomemben ne le kot pričevanje o redovnem Vodilu, temveč tudi kot materialni dokaz poznosrednjeveške knjigoveške, pisarske in likovne kulture v Kopru.

GRŠKI KODEKS: RAZLAGA PSALMOV

Evtimij Zygabenus, *Psalterium cum expositione Zygabeni*. Grški papirnati kodeks, prva polovica 15. stoletja, 143 folijev; nekdanja knjižnica sv. Ane. Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Domoznanski oddelek, sign. R 73487 ZIGABENUS Interpretatio (SIKKP).

GRŠKI KODEKS EVTIMIJA ZYGABENUSA

Silvio Bernardinello in arhimandrit Gregorios Miliaris

Uredniška sinteza samostojnih raziskav Bernardinella (1977) in Miliarisa (v *Biserih Monaldove knjižnice*, 2017, str. 79–80); pripravil Peter Štoka.

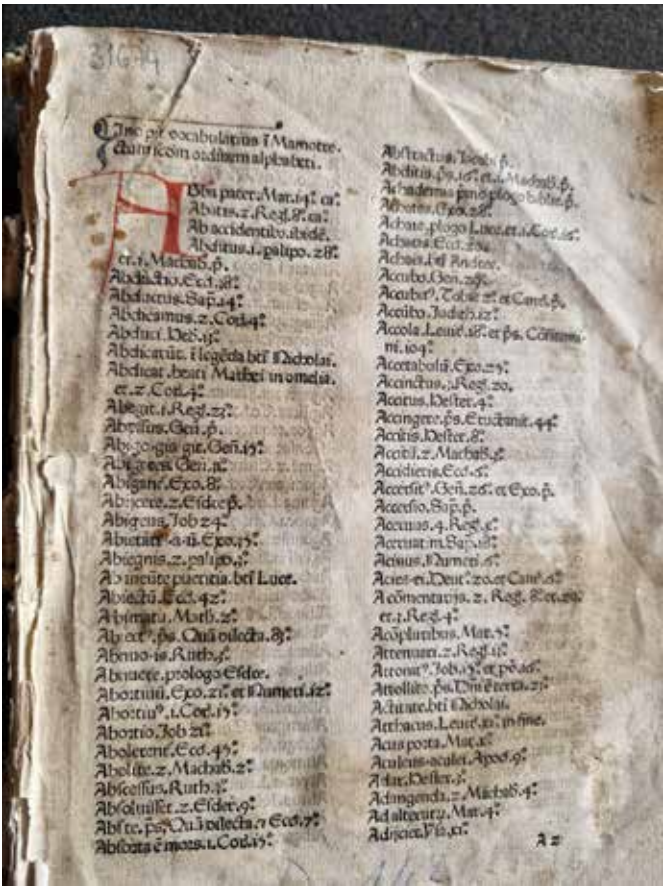
Grški kodeks *Psalterium cum expositione Zygabeni* sodi med dragocenosti nekdanje frančiškanske knjižnice sv. Ane. Papirnati rokopis iz prve polovice 15. stoletja obsega 143 folijev in prinaša komentar prvih 106 psalmov bizantinskega meniha in učenjaka Evtimija Zygabenusa (ok. 1050–1120), sodelavca dvora cesarja Alekseja I. Komnena. Gre za prvi zvezek obsežnejše razlage, drugi zvezek pa v koprski zbirki ni ohranjen.

Besedilo izhaja iz grške svetopisemske tradicije Septuaginte. Psalmi so številčeni z grškimi črkami; svetopisemsko besedilo je izpisano z rdečim, komentar s črnim črnilom. Knjiga je namenjena praktični uporabi. Njena minuskulna pisava vsebuje ligature, značilne povezave grških črk, ter številne krajšave, ki od bralca zahtevajo paleografsko poznavanje bizantinske pisarske tradicije.

Silvio Bernardinello je v študiji iz leta 1977 poudaril pomen kodeksa za poznavanje koprske rokopisne dediščine in avtorstvo komentarja. Arhimandrit Gregorios Miliaris je pozneje razložil njegovo teološko in zgodovinsko vsebino. Oznaka *Conventus S. Annae Justinopoli* izpričuje provenienco; rokopis je bil prevezan in restavriran v letih 2008–2011.

Kodeks ohranja redko pričevanje o bizantinski učenosti v Kopru in o širini knjižnih obzorij istrskih frančiškanov.

MAMMOTRECTUS BIBLIAE (1476)

Johannes Marchesinus, *Mammotrectus super Bibliam*. Benetke: Franciscus Renner de Heilbronn in Nicolaus de Frankfordia, 1476. Prvotisk iz nekdanje knjižnice samostana sv. Ane; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, COBISS.SI-ID 17136433.

MAMMOTRECTUS BIBLIAE – PRIROČNIK ZA BRANJE SVETEGA PISMA

p. dr. Milan Holc OFMConv

Skrajšano in uredniško prirejeno po prispevku Milana Holca v *Biserih Monaldove knjižnice* (2017), str. 84–91.

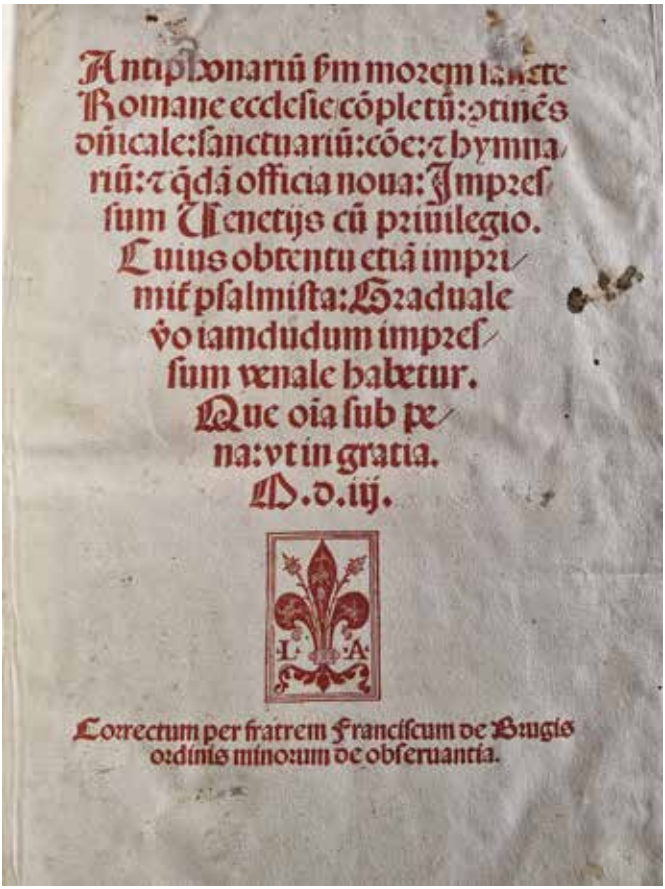
Johannes Marchesinus, frančiškanski teološki učitelj s konca 13. in začetka 14. stoletja, je delo *Mammotrectus* sestavil predvsem za manj izobražene duhovnike. Pri branju in oznanjevanju Svetega pisma so potrebovali pomoč pri izgovarjavi, pomenu in slovničnih oblikah latinskih besed Vulgate. Ime priročnika, povezano s podobo materinega mleka, označuje elementarno, a nujno hrano za napredovanje v učenosti.

Prvi in najobsežnejši del razlaga težje izraze svetopisemskih knjig od Geneze do Razodetja. Sledijo pojasnila imen, judovskih praznikov in običajev ter pravila razumevanja svetopisemskih besedil. Posebno mesto ima bogoslužna raba: antifone, responzoriji, molitve in besedila svetniških praznikov.

Holc delo umešča v tradicijo biblične hermenevtike, ki pozna noematiko, hevristiko in proforistiko; srednjeveški učenjaki so poleg komentarjev uporabljali katene, glose, sholije, parafraze in postile. Vse te oblike so skušale posredovati smisel besedila in olajšati njegovo uporabo pri bogoslužju in oznanjevanju.

Koprski izvod je beneški prvotisk iz leta 1476, iz tiskarske delavnice Franciscusa Rennerja in Nicolausa iz Frankfurta. Priča o razširjenosti frančiškanskih didaktičnih besedil in o učenem okolju, v katerem je delovala knjižnica sv. Ane.

GIUNTOVI VELIKI KORALNI TISKI

Luc'Antonio Giunta, *Graduale secundum morem sanctae Romanae Ecclesiae*. Benetke, 1500. Rdeče-črni veliki koralni tisk iz zgodovinskega fonda samostana sv. Ane; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, zbirka *Collectio Antiphonaria*.

KORALNI TISKI LUC'ANTONIA GIUNTE

Peter Štoka

Po objavi Petra Štoke, *Biseri Monaldove knjižnice* (2017), str. 92–99, in podatkih dLib.si.

Med najimenitnejše knjižne dragocenosti, povezane s frančiškanskim samostanom sv. Ane, sodijo veliki koralni tiski beneškega založnika Luc'Antonia Giunte. Zbirka *Collectio Antiphonaria* vključuje sedem njegovih velikih knjig, natisnjenih med letoma 1500 in 1507. Vezane so v rdeče usnje in opremljene z zaščitnim kovinskim okovjem ter pripomočki za lažje listanje.

Izstopata rdeče-črni *Graduale secundum morem sanctae Romanae Ecclesiae* iz leta 1500 ter Antifonarij iz leta 1503. Prvi je prvotisk, drugi zgodnji tisk 16. stoletja. Glasbene knjige so nastale za skupno bogoslužno petje; njihove velike črke in notni zapis so omogočali, da jih je hkrati spremljalo več pevcev. Zasnova združuje kakovostno beneško tiskarstvo, liturgično znanje in večstoletno tradicijo koralnega petja.

Giuntovi tiski so vključeni v širšo zbirko glasbene knjižne dediščine, ki jo je preučil Muzikološki inštitut ZRC SAZU; digitalizirani izvodi so dostopni tudi v Digitalni knjižnici Slovenije. Ob krhkih rokopisih ohranjajo zvočni spomin na samostanske korne prostore.

V jubilejnem katalogu koralne knjige dopolnjujejo Regulo, grški kodeks in *Mammotrectus*: skupaj kažejo, da je bilo življenje frančiškanske skupnosti neločljivo povezano s pravilom, študijem, oznanjevanjem in petjem.

IZBRANE DRAGOCENOSTI KNJIŽNICE SV. ANE

Peter Štoka

Izbor bibliografsko prepoznanih rokopisov, prvotiskov in redkih knjig

Frančiškova regula z oporoko

15. stol.; pergamentni kodeks, 18 listov; sign. R 34496 FRANCISCUS Regula, COBISS.SI-ID 17830961.

Evtimij Zygabenus, *Psalterium cum expositione Zygabeni*

Prva polovica 15. stol.; grški papirnati kodeks, 143 folijev; sign. R 73487 ZIGABENUS Interpretatio.

Johannes Marchesinus, *Mammotrectus super Bibliam*

Benetke, 1476; prvotisk; COBISS.SI-ID 17136433.

Luc'Antonio Giunta, *Graduale* in *Antiphonarium*

Benetke, 1500 in 1503; velika koralna tiska, zbirka *Collectio Antiphonaria*; digitalizirana na dLib.si.

Fioretti di san Francesco

Benetke: dediči Marchiò Sessa, 1581; redki tisk; sign. R 2430 FRANCISCUS Fioretti, COBISS.SI-ID 17788465.

Navedbe pomenijo izbor posameznih izpričanih primerkov, ne celotnega inventarja zgodovinske samostanske knjižnice.

IZ KAPUCINSKE KNJIŽNICE SV. MARTE

Peter Štoka

Bibliotheca S. Marthae – samostojni fond v koprski knjižnici

Kapucinska knjižnica pri sv. Marti je bila opremljena s predmetnim in abecednim katalogom, ki so ju patri uredili leta 1943. Gradivo je bilo v knjižnični sobi in manjši priročni knjižnici Stanzetta razvrščeno po teoloških, bibličnih, pridigarskih in drugih strokovnih področjih. Na mnogih knjigah je ohranjena nekdanja lastniška oznaka *Loci Capucinorum Justinopolis*.

Po popisu, objavljenem v *Biserih Monaldove knjižnice* leta 2017, se v Osrednji knjižnici Srečka Vilharja Koper kot *corpus separatum Bibliotheca S. Marthae* hrani 571 knjig, med njimi trije prvotiski in približno petdeset redkih tiskov. Ti podatki veljajo za tedanji popis in jih ni mogoče razumeti kot dokončno stanje vseh zgodovinskih izvodov.

Biblia latina cum glossa ordinaria et postillis Nicolai de Lyra (1495)

Benetke: Paganinus de Paganinis, 18. april 1495. Obsežna latinska Biblija z glosami in postilami Nikolaja iz Lyre, prvotisk iz stare kapucinske zbirke, evidentiran v koprski knjižnici (COBISS.SI-ID 17136689). Digitalizirana izdaja je dostopna tudi prek dLib.si.

Gomez iz Lizbone, *Questio perutilis* (1492)

[Pavia: Antonius Carcanus, 1492]. Latinska razprava o predmetu znanosti, zlasti naravne filozofije, iz skotističnega izročila. COBISS.SI-ID 17826353.

Leonardo Nogarola, *Liber de obiecto intellectus* (1497)

Vicenza: Leonardus de Basilea, 1497. Latinska filozofska razprava o predmetu uma. COBISS.SI-ID 17828145.

Oba prvotiska sta skupaj z enajstimi drugimi filozofskimi in medicinskimi deli uvezana v zvezku z naslovom *Subtilis Scoti opus de mente* (Bologna, 1516). Kot dotlej neprepoznani inkunabuli sta bila predstavljena v *Biserih Monaldove knjižnice* (2017); oba sta digitalizirana na dLib.si.

Viri: Peter Štoka, *Biseri Monaldove knjižnice* (2017), str. 47–52 in 93–96; COBISS/dLib, zapisi 17136689, 17826353 in 17828145.

ZNAMENITI FRANČIŠKOVI BRATJE, POVEZANI S KOPROM

Peter Štoka

Blaženi Monald Koprski (ok. 1210–1280). Frančiškan, pravnik in avtor dela *Summa Monaldina* je osrednja osebnost srednjeveškega Frančiškovega Kopra. Njegov grob v cerkvi sv. Frančiška je postal kraj češčenja; poznejša pot njegovih relikvij povezuje ta samostan s sv. Ano. Spomin nanj ohranjata pravno delo in stoletna krajevna pobožnost.

Blaženi Marko iz Aviana (1631–1699). Srečanje s kapucini v Kopru je odločilno vplivalo na njegov redovni poklic. Zaobljube je leta 1649 izrekel v Coneglianu. Kot papeški odposlanec je leta 1683 duhovno spremljal vojsko, ki je osvobodila oblegani Dunaj. Z njim poznejša legenda povezuje tudi nastanek kapučina; pripoved ni zgodovinsko izpričana.

Pater Raimondo Benvenuti (1806–1863). Piranski frančiškan, gvardijan in dolgoletni knjižničar pri sv. Ani je urejal in bogatil samostansko knjižnico. Vpeljal je označevanje knjig ter oblikoval domoznansko zbirko. Njegovo delo je nadaljeval Hijacint Repič, s katerim ga povezuje skrb za knjige kot priče preteklosti.

Pater Hijacint Repič (1863–1918). Gvardijan, knjižničar, kronist in vzgojitelj pri sv. Ani je urejal knjižnico, popisal inkunabule ter zbiral slovenske knjige. Ob odkritju samostanskih listin je prišel v spor z Giuseppejem Caprinom. Z raziskavami in vztrajnim posredovanjem je spodbudil postopek Monaldove beatifikacije ter obnovitev javnega češčenja njegovih relikvij.

Sveti Leopold Mandić (1866–1942). V letih 1905–1906 je bil vikar in spovednik v kapucinskem samostanu sv. Marte v Kopru. Pozneje je zaslovel kot potrpežljiv spovednik v Padovi in zagovornik edinosti kristjanov. Koprsko obdobje je bilo kratko, vendar je mesto z njim dobilo trajno vez s svetnikom usmiljenja.

Pater Atanazij Kocijančič (1911–1996). V času, ko so bili v samostanu sv. Ane zapori, je skrbel za cerkev in bival nad zakristijo. Knjigam, vrnjenim leta 1977, je odstopil svoj bivalni prostor. Z vztrajnim duhovniškim delom in varovanjem knjižne dediščine je ohranjal navzočnost Frančiškovih bratov pri sv. Ani.

Viri: Štoka (2018); Košir (2023); redovni in biografski viri, navedeni v bibliografiji.

ZA SKLEP

Peter Štoka in Tedej Sušelj

Sklepna beseda urednikov

Frančiškove navzočnosti v Kopru ne merimo le s stoletji, zidovi in ustanovnimi listinami. Merimo jo tudi z besedami, ki so jih bratje in sestre zapisovali, peli, prepisovali in ohranjali; z umetninami, ki so jih naročali in občudovali; ter z ljudmi, ki so v njihovih samostanih našli duhovno oporo, znanje in pomoč.

Zgodovina ni bila vedno naklonjena tem dragocenostim. Samostani so bili ukinjeni, stavbe so spremenile namembnost, knjige in slike pa so se razselile v različne zbirke. Toda ohranjeni kodeksi, prvotiski, glasbene knjige, arhivske listine in stenske poslikave nam danes omogočajo, da razpršene drobce znova povežemo v prepoznavno kulturno celoto.

Osmi zvezek zbirke *Rara iustinopolitana* zato ni sklepna beseda, temveč povabilo k nadaljnjemu raziskovanju in varovanju Frančiškovega Kopra. Od knjig se znova vračamo k ljudem in od zidov k zgodbam, ki jih ti zidovi hranijo. V tem je tudi sporočilo Frančiškove hvalnice: svet ni nem, če mu znamo prisluhniti.

Pet samostanov, štirje raziskovalni pogledi in štirje knjižni spomeniki govorijo o eni zgodbi: Frančiškovo izročilo je v Kopru pustilo sledi v ljudeh, knjigah in arhitekturi. Kot urednika sva jih želela znova povezati in postaviti pred oči bralca. Ohraniti jih pomeni razumeti mesto; razumeti mesto pa pomeni znati brati tudi njegove knjige.

VIRI IN LITERATURA

Zgodovinski viri, znanstvene študije in biografski prikazi; bibliografiji avtorskih prispevkov sta ohranjeni tudi ob besedilih.

Accrocca, Felice idr. »Bonaventura da Bagnoregio: Leggenda maggiore«. V: *Fonti Francescane: Nuova edizione*. Padova: Editrici Francescane, 2004.

Benedik, Metod, in Angel Kralj. *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih: nekdanja Štajerska kapucinska provinca. Acta ecclesiastica Sloveniae* 16. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve, 1994.

Bernardinello, Silvio. »Manoscritti e rari del convento di Sant'Anna a Capodistria«. *Accademie e Biblioteche d'Italia* 45, št. 4–5 (1977), str. 260–273.

Bonaventura. *Legenda maior sancti Francisci*, Prologus 2–4. V: *Doctoris Seraphici S. Bonaventurae Opera omnia*, zv. VIII. Quaracchi, 1898.

Bonin, Zdenka. »Koprski samostan svete Klare«. *Kronika* 51, št. 2 (2003), str. 121–150.

Bonin, Zdenka. »Pokopavanje v samostanski cerkvi manjših bratov konventualcev sv. Frančiška v Kopru med leti 1719 in 1806 ter razpustitev samostana«. *Arhivi* 27 (2004), str. 109–120.

Bonin, Zdenka. »Življenje in prehrana v koprskem samostanu sv. Klare ob koncu 18. stoletja«. *Kronika* 64, št. 1 (2016), str. 33–48.

Cherini, Aldo. *Il convento dei Cappuccini di Capodistria 1624 –1950*. Samozaložba, 1995.

Frančišek Asiški. *Hvalnica stvarstva (Sončna pesem)*. Prevod p. Mirana Špeliča OFM; prva objava v tej publikaciji, 2026.

Frančiškanski samostan Koper. »Knjižnica«; »Pater Hijacint (Anton) Repič«. franciskani-koper.rkc.si (dostop 27. 10. 2026).

Frati Cappuccini del Triveneto. »Beato Marco D'Aviano« (2. 2. 2018); »San Leopoldo Mandić« (23. 1. 2018). cappuccinitriveneto.it (dostop 27. 10. 2026).

Golob, Nataša. »Kodikološke značilnosti Frančiškove Regule«. V: *Biseri Monaldove knjižnice*, ur. Peter Štoka. Koper, 2017, str. 74–77.

Holc, Milan. »Prvotiski Biblij in bibličnih besedil: *Mammotrectus Bibliae* (1476) in *Biblia latina cum postillis Nicolai de Lyra* (1495)«. V: *Biseri Monaldove knjižnice*, ur. Peter Štoka. Koper, 2017, str. 84–91.

Höfler, Janez. *Srednjeveške freske v Sloveniji: Primorska*, 2. Ljubljana, 1997.

Košir, Diana. »Kulturna in jezikovna dediščina Hijacinta Repiča, frančiškana pri sv. Ani v Kopru«. *Annales. Series Historia et Sociologia* 33, št. 3 (2023), str. 471–488.

Košir, Diana. »Slovensko slovstvo v Istri pred prvo svetovno vojno: opis slovenskega knjižnega fonda pri sv. Ani v Kopru«. *Slavistična revija* 72, št. 1 (2024), str. 47–70.

Košir, Diana, in Massimo Sbarbaro. »Digitalizacija in računalniška analiza rokopisnega indeksa knjižnega fonda pri sv. Ani v Kopru«. V: *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*, ur. Špela Arhar Holdt, Vojko Gorjanc in Tomaž Erjavec. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2026, str. 244–271. https://doi.org/10.5281/zenodo.22765834.

La Chiesa e il Convento di S. Marta in Capodistria: Monografia storica 1621–1921. Capodistria: Carlo Priora, 1921.

Manara, Filippo. »Il convento di Sant'Anna di Capodistria«. V: *Miscellanea di studi in onore di Attilio Hortis*. Trst, 1909, str. 331–336.

Maračić, Anton Ljudevit. »Convento di San Francesco a Capodistria. I verbali dei capitoli 1692–1806«. *Atti* 45 (2015), str. 461–486.

Miliaris, Gregorios. »*Psalterium cum expositione Zygabeni*«. V: *Biseri Monaldove knjižnice*, ur. Peter Štoka. Koper, 2017, str. 79–80.

Naldini, Pavel. *Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper*. Ur. Darko Darovec. Koper, 2001.

Naldini, Paolo. *Corografia ecclesiastica o sia descrittione della città e della diocesi di Giustinopoli*. Venezia: Girolamo Albrizzi, 1700.

Oter Gorenčič, Mija. »Srednjeveška stavbna dediščina benediktincev, dominikancev, manjših bratov sv. Frančiška in klaris v slovenski Istri«. *Annales* 22, št. 2 (2012), str. 555–588.

Repič, Hijacint. »De B. Monaldo de Justinopoli (Capodistria)«. *Archivum Franciscanum Historicum* 1 (1908), str. 231–234; »Adhuc de cultu publico B. Monaldo Iustinopolitano praestito«. Prav tam 5 (1912), str. 144–146.

Semi, Francesco. *Capris, Iustinopolis, Capodistria: la storia, la cultura e l'arte*. Trieste: Lint, 1975.

SIKKP – Arhiv Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper. *Inventarna knjiga Zbirnega centra knjižnic v Portorožu*, 1950.

Sveti sedež. »Marco D'Aviano (1631–1699)«. Življenjepis ob beatifikaciji, 27. 4. 2003. vatican.va (dostop 27. 10. 2026).

Špelič, Miran. »Kako je pel Frančišek? Kako naj pojem jaz?« V: *Sončna pesem ali Hvalnica stvarstva.* Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2025.

Štefanić, Vjekoslav. »Glagoljaši u Kopru, god. 1467.–1806.« *Starine* 46 (1956), str. 203–329.

Štoka, Peter, in Boris J. Markež (ur.). *Glagoljaštvo v Istri in Kopru: s srednjeveškimi iluminiranimi glagolskimi kodeksi in fragmenti = Il glagolitico in Istria e Capodistria: coi codici miniati glagolitici medievali e i frammenti. Bibliotheca iustinopolitana*, št. 7. Koper: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, 2015.

Štoka, Peter (ur.). *Biseri Monaldove knjižnice. Bibliotheca Monaldina*, št. 4. Koper: Frančiškanski samostan sv. Ane, 2017.

Štoka, Peter. »Značilnosti samostanskih knjižnic manjših bratov v Kopru«. V: *Biseri Monaldove knjižnice.* Koper, 2017, str. 47–56.

Štoka, Peter. »Krvna slika knjižnice pri sv. Ani v Kopru – podoba frančiškanske redovne družine«. V: *Arhitekt prinaša iz zakladnice dediščine staro in novo: nekaj utrinkov o delu in življenju arhitekta Matije Suhadolca*, ur. Ignac Navernik, str. 117–157. Koper: Frančiškanski samostan sv. Ane, 2018 (*Bibliotheca Monaldina*, št. 5).

Štoka, Peter (ur.). *Pojoča lilija v vrtu svete Ane: zapuščina patra Hijacinta Repiča OFM.* Koper, 2019.

Štoka, Peter. »Raimondo Benvenuti«. *Obrazi slovenskih pokrajin.* obrazislovenskihpokrajin.si (dostop 27. 10. 2026).

Turk Marolt, Sara. »Izgubljene, pozabljene in novo odkrite srednjeveške stenske poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Kopru«. *Zbornik za umetnostno zgodovino* 57–58 (2021–2022), str. 61–81.

Turolla, Jacopo, in Luca Cesari. »Il cappuccino? È nato in Germania. Ecco perché i tedeschi lo amano anche con tonno e carciofini«. *Gambero Rosso*, 7. 1. 2026. gamberorosso.it.

Žitko, Salvator. »Glagoljaški samostan v Kopru«. *Annales. Series Historia et Sociologia* 22, št. 2 (2012), str. 523–532.

Žitko, Salvator. »Glagoljaški samostan sv. Gregorja v Kopru«. V: *Glagoljaštvo v Istri in Kopru*, ur. Peter Štoka in Boris J. Markež. *Bibliotheca iustinopolitana*, št. 7. Koper: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, 2015, str. 43–65.

Žnidaršič, Darko. »P. Atanazij (Kristijan) Kocijančič«. *Oznanila ljubljanskih frančiškanskih župnij* 45, št. 21 (20. 4. 2025), rubrika Frančiškanski očaki.

FRANČIŠKOV KOPER – DEDIŠČINA, KI ŽIVI

Iz kamnov v knjige in iz knjig v mesto. Frančiškanska dediščina Kopra povezuje osem stoletij pobožnosti, učenja, umetnosti in skrbi za skupni spomin.
Benedetto Carpaccio, Češčenje Jezusovega imena s sv. Frančiškom in sv. Bernardinom Sienskim ter veduto Kopra, 1541. Cerkev sv. Ane, Koper.